

Сергій Романов

“ПОРТРЕТ МИТЦЯ ЗАМОЛОДУ”: ШТРИХИ ДО ЖИТТЄВОГО І ТВОРЧОГО ШЛЯХУ ЮРІЯ КОСАЧА

У статті йдеться про життя і творчість Юрія Косача в часи між двома світовими війнами. Крізь призму біографії автора, а також у контексті тогочасного західноукраїнського та еміграційного літературного процесу розглядається художній та публіцистичний доробок письменника.

Ключові слова: творчість, ідеологія, політика, еміграція, родина, видання, письменник, архів, Європа.

Serhiy Romanov. “The Portrait of an Artist as a Young Man”: A sketch of Yuriy Kosach’s life and works

The paper is dedicated to the life and works of Yuriy Kosach between the World Wars. Taking notice of the writer’s biography as well as of the then literary process in the Western Ukraine and in Ukrainian exile, we approach his literary and journalistic heritage of that time.

Key words: works, ideology, politics, exile, family, edition, writer, archive, Europe.

Пропонована шановному читачеві студія (назва якої частково запозичена у Дж. Джойса) покликана окреслити період становлення творчої особистості одного з найсуперечливіших українських письменників ХХ ст., останнього літератора зі славетного роду Драгоманових-Косачів – Юрія Косача. Водночас ця розвідка могла би стати ще й своєрідним ушануванням 100-літнього ювілею митця, який, за “офіційним” календарем, припадає на грудень 2009 р.. Але з Юрієм Косачем не все так просто.

Майже в усіх біографічних довідках про Ю. Косача опублікованих як в Україні, так і за кордоном, місце його народження або взагалі не називається, або вказується м. Київ, дата – 5 (іноді 22) грудня 1909 року. Це, до речі, не раз підтверджував і сам письменник. Проте існують свідчення й іншого характеру. У метричній книзі парафії села Колодяжного на 1909 рік записом під № 29 у частині першій “О родившихся” зазначено, що Юрій (Георгій)

Косач народився 5 грудня 1908 року. У графі про хрещення проставлено дату 8 березня 1909 р. та імена “восприемников” (хресних батьків): студента Київського політехнічного інституту Георгія Кириловича Брегера та Ізидори Петрівни Косач [3, арк.108]. Також і в слідчій справі польської поліції –

документі, котрий, як і попередній, зберігається у Волинському архіві, – є виписка із цієї метрики, де підтверджується, що “Георгій, син Миколи і Наталії, народився в с. Колодяжному 5 грудня 1908 року старого стилю. Акт записаний у метричній книзі православної парафії в с. Колодяжному Ковельського повіту” [3, арк. 117].

Очевидно, сам письменник знав дату й місце свого народження, та все ж пізніше послідовно оприлюднював украй відмінні варіанти. Непростою видається можливість знайти єдине слушне пояснення такої позиції. Імовірно, що на початок 30-х рр., коли за “антидержавну діяльність” Ю. Косач постав перед польським судом, видавалося безпечніше мати свідоцтво про народження на так званих східних теренах Речі Посполитої, аніж у радянському Києві. (Підсудного звинувачували у приналежності як до націоналістичних, так і комуністичних рухів). Наприкінці 40-х рр., щоб із розформованих таборів Ді-Пі, власне з Мюнхена, де знаходився Косач, швидше виїхати до Америки, теж було вигідніше відмежуватися від СРСР. Натомість у 50-х рр., коли почалося налагодження радянською владою контактів зі “своїми” емігрантами, зокрема й із Ю. Косачем, визнання батьківщиною Києва (як і загалом не Західної України), могло видатися зацікавленим службам прийнятнішим за непевну “підпольську” Волинь.

Отже, Юрій Косач, якщо вірити архівним документам, єдиний митець із роду Драгоманових-Косачів, котрий народився у “волинських Атенах” – славетному Колодяжному. Дитинство малого Юрія було загалом щасливим і безтурботним, багато в чому схожим на дитячі роки всіх Косачів. Неповторна поліська природа, своєрідність волинського села – це те середовище, у якому виростав майбутній письменник. Десятирічним хлопчиною він їде на навчання до Львівської української академічної гімназії, а після її закінчення, як і дід Петро Антонович, обирає фах юриста – вступає на правничий факультет Варшавського університету.

На студентські роки припадає початок активної громадської та літературної діяльності Юрія Косача. Опинившись у Варшаві, юнак швидко зближується із прогресивною українською молоддю міста. Уже 1927 року набуває членства в культурно-освітньому товаристві “Основа” й стає секретарем студентської “Партії українських державних націоналістів” (із якої невдовзі переходить до теж націоналістичної, однак радикальнішої організації “Чорноморці”). Керуючись державотворчою концепцією, у тому ж році він розробив “План розбудови національного руху на Волині”, суспільно-політичне становище якої добре знав.

Активна діяльність національних сил викликала занепокоєння в окупаційній владі. Адже концепція “санації” (суспільно-політичного, морального оздоровлення держави), проголошена в перші роки правління Юзефа Пілсудського, зовсім не передбачала широкої культурної, економічної чи будь-якої іншої автономії для українців. І хоча на Волині спочатку було застосовано тактику невеликих поступок і загравання, ця своєрідна “українізація” зрештою, як і в УРСР, закінчилася гострою реакцією. Функцію “оздоровлення” непокірної інтелігенції було покладено на політичну поліцію – сумнозвісну “дефензиву”. Наприкінці 20-х років у поле її зору потрапляє і група волинських юнаків на чолі з Ю. Косачем.

Діяльність молодих волинян, що мала просвітницький характер, принаймні на першому активно реалізованому етапі, влада кваліфікувала як злочин. Таку різку реакцію карного апарату зумовили політичні чинники – насамперед посилення з початку 30-х років антипольських настроїв і виступів на окупованих теренах. Сумнозвісна “паціфікація” (умиротворення) непокірних

селян швидко переростає в кампанію упокорення й інших невдоволених державою верств західноукраїнського суспільства. Під хвилю репресій потрапив і Ю. Косач, який саме восени повернувся до Варшави, де 12 лютого 1931 року був заарештований. Йому інкримінувались звичні для тодішнього “правосуддя” злочини – антидержавна діяльність, що полягала у створенні й забезпеченні функціонування національних культосвітніх товариств, а головне – належність до УВО (Української військової організації). Наступних вісім із половиною місяців Ю. Косача утримуватимуть у варшавській в’язниці, аж поки після настійних клопотань рідних не відпустять під грошову заставу. Після виходу із в’язниці він повертається на Волинь. Але перебування на волі тривало недовго. Адже слідство невдовзі отримало (очевидно, від донощика) інформацію про нібито очікувану зі Львова зброю для терористичних акцій. Як наслідок – у Ковелі й у Колодяжному проведено арешти. 4 лютого 1932 року Ю. Косач удруге опинився за ґратами, цього разу – луцької тюрми. Лише наприкінці червня слідчий передав матеріали в міську прокуратуру. Прокурор Казимир Скорупський за два тижні склав обвинувальний акт проти Ю. Косача, М. Онишкевича, П. Вітрика та ін. (усього вісім чоловік).

Через кілька місяців, після нової бюрократичної тяганини, 4 листопада 1932 року почалося засідання Луцького окружного суду. Прокурор К. Скорупський виступив зі звинуваченням, в основній частині якого стверджувалась належність підсудних до УВО й підготовка ними збройного повстання на Волині з метою вивести цей край зі складу Речі Посполитої. Як і решта підозрюваних, Косач винним себе не визнав, наголошуючи натомість на суто мирному, просвітницькому характері своєї праці. Оскільки “мілітарні” пункти складу злочину довести не вдалося, прокурор зосередився на іншій статті звинувачення, переконуючи суд, що “Юрій Косач, організував у Ковелі нелегальне “Культурне Товариство”, яке мало на меті вивчати українську історію та літературу”, але основне (приховане) завдання було – “виховувати українську молодь в дусі незалежності” [2, арк. 293]. Докладно розглянувши всі обставини, 5 листопада суд оголосив вирок. За переліком кількох статей польського процесуального кодексу Ю. Косач отримав рік ув’язнення. Але зважаючи на те, що він уже відсидів майже півтора року, половину терміну було зараховано як перебування під слідством, ще 6 місяців підпадало під амністію. Отже, підсудного звільнили відразу після завершення процесу. Проте це рішення луцького “правосуддя” виявилось неостаточним. Адже невдовзі справу було передано до Люблінського апеляційного суду, який у середині квітня 1933 року затвердив новий вирок. Ю. Косач отримав 4, решта юнаків – від 1,5 до 2 років ув’язнення; до того ж усі на п’ятирічний термін зазнали поразки в правах. Не чекаючи чергового арешту, Косач швидко залишив Ковель і вже на початку травня нелегально перетнув чехословацький кордон. Травнем 1933 року й датується початок його емігрантської одиссеї, яка, з невеликими перервами, триватиме вже до кінця життя.

Хоча можна сказати, що Юрій Косач як митець став відомим поза межами рідного краю, адже абсолютна більшість його творів була написана, а нерідко й опублікована за кордоном, усе ж перші кроки в літературі він зробив в Україні. Імовірно, що дебютом молодого автора слід уважати появу 1925 року оповідання “Червоношкірі й запорожці” у пластівському часописі “Молоде життя”. Саме на сторінках цього львівського журналу впродовж майже трьох років з’являлися художні твори учня місцевої гімназії Юрка Косача, або пластового розвідника Першого пластунського куреня Орлине Перо. 1926 року віршем “Волинь” він також заявляє про себе і як поет. Розраховані на відповідну аудиторію новели та оповідання Косача писалися зазвичай на основі

випадків із життя пластунів із ремінісценціями з романів Ф. Купера, М. Ріда, Ж. Верна та алюзіями на українську історію. Це ж стосується й патріотичної лірики – надміру пафосно-декларативної, недостатньо випрацюваної ідейно і формально.

Більш довершеними виглядають твори Юрія Косача періоду співпраці зі студентськими часописами (1927–1929) – львівськими “Смолоскипами”, варшавським “Студентським голосом” та празьким “Студентським вісником”. Відчутно еволюціонує епіка, зокрема чітко окреслюється провідна тема його малої прози раннього етапу творчості – національно-визвольні змагання 1918–1920-х років. 1928-м роком датується й перша спроба автора в жанрі драми: драматична картина (чи швидше сцена) із полілогічною побудовою “Під Дункертом”.

Свідченням якісно нового етапу творчої еволюції Ю. Косача стала співпраця (у 1928–1929 роках) із “Літературно-науковим вісником” (“ЛНВ”). У тогочасному художньо-інтелектуальному дискурсі поновлене 1922 року Дмитром Донцовим видання було одним із найавторитетніших. Проте ідеологічна (націоналістична) спрямованість часопису, із року в рік послідовно обстоювана безкомпромісним редактором, нерідко спонукала авторів до припинення співпраці або паралельного пошуку інших можливостей для роботи. Альтернативою “ЛНВ” й особисто Д. Донцову вважається заснована 1929 року українським варшавським осередком мистецька група “Танк”. Окрім Ю. Липи, керівника й фактично фундатора, до неї належали Є. Маланюк, Н. Ливицька-Холодна, Б. Ольхівський. Висловили намір приєднатися А. Коломиєць, О. Стефанович, Ю. Косач. Угрупування, пріоритетом якого став розвиток національно зорієнтованої літератури, планувало видавати власний місячник і в разі ліквідації “ЛНВ” мало продовжувати його традиції. Однак, не без тиску Д. Донцова, першим розпався саме “Танк”.

Так і не набувши членства в “Танку”, Ю. Косач 1929 року раптово розриває стосунки й із “Літературно-науковим вісником”. А з червня цього ж року його твори починають регулярно з’являтися в іншому львівському журналі – “Нові шляхи” (редактор Антін Крушельницький). Спочатку це видання ще не мало вузькоідеологічного спрямування, а тому приваблювало авторів різних світоглядних переконань: О. Турянського, Ю. Опільського, М. Рудницького.

Свій несподіваний перехід (у межах одного року) від націоналістичного до прорадянського друкованого органу Ю. Косач пізніше пояснюватиме “виключно літературним характером” співпраці з “Новими шляхами”, без будь-якого “політичного наставлення” [6, 4]. Швидко й доволі безболісну ідеологічну переорієнтацію Косача певною мірою зумовлювала своєрідність самого культурного простору Західної України кінця 20-х – початку 30-х років. За спостереженнями істориків тієї складної доби, тогочасне інтелектуально-політичне життя структурували дві протилежні концепції: націоналізм і постійно підтримуваний із СРСР “інтернаціоналізм” (пом’якшений відповідно до місцевих умов більшовизм). Попри кардинальні розбіжності, ці дві ідеологічні доктрини мали й тотожні принципи, прийнятні насамперед для молоді – культ боротьби, надлюдина, самопожертви за високі ідеали тощо. Чимало спільного в них було й у методах та цілях просвітницької, агітаційної роботи з населенням, а особливо в поглядах на роль і призначення мистецтва. Відомий у міжвоєнній львівській критик і есеїст “ліберально-європейської” орієнтації Михайло Рудницький із цього приводу зазначав: “Інтернаціоналізм та націоналізм у літературі – дві доньки тої самої сухітничої матери: агітки. Знаємо віддавна її бабку – загальнодоступну літературу з національно-суспільницькою тенденцією” [10, 99]. Залишивши “ЛНВ”, молодий автор саме таких тенденційних ідеологічно ангажованих щодо суспільства

та його сьогочасних запитів творів з успіхом продовжує публікувати їх і в “Нових шляхах”.

Найцікавішими є прозові спроби Ю. Косача, що з'являлися на сторінках обох журналів. Загалом сюжетні, але з відчутним ліричним струменем, за тематикою ці твори відповідають тій скерованості, що її засвідчує сам автор у супровідному листі до редакції “Нових шляхів”: “Революційна романтика і її відгомін на Волині” [13, арк. 45]. Тематичну основу Косачевої прози кінця 1920-1930-х років становитимуть події національно-визвольних змагань періоду громадянської війни, а також пізніша антиокупаційна діяльність українців. Такі твори письменника однаково імпонували і Донцову, і Крушельницькому. Однак тут слід дещо уточнити. Образ соборної незалежної України, за майбутнє якої борються герої оповідань, надрукованих у “ЛНВ”, у публікаціях “Нових шляхів” трансформується, розширюючись до поняття країни й народу взагалі. Унаслідок цього часто змінюється й топоніміка подій: із Волині (західний регіон) відбувається “перехід” на центрально-східні терени (Велика Україна). Згодом з'являється й інонаціональне середовище – європейська еміграція. У “вісниківський” період автор виразно обстоював потребу побудови вільної держави на фундаменті національної традиції. Якщо ж ішлося про зраду ідеї, то навіть брати по крові ставали ворогами. А от у творах “новошляхівського” періоду переконання в доцільності створення незалежної держави змінюється усвідомленою необхідністю найперше звільнитися від ворогів (образ яких узагальнений і доволі розмитий) та об'єднати країну.

Запропоновані письменником “Новим шляхам” художні твори все ж не були виразною апологією комуністичної (інтернаціоналістичної) доктрини, як, зрештою, і не демонстрували зневаги до націоналістичних ідеалів. А от стосовно мистецької орієнтації Косача варто завважити безперечний і посутній вплив на нього М. Хвильового. Це, до слова, не лише помітила тодішня критика, а й визнавав сам автор. До поеми “Лист недавнім друзям” він добирає потрібний і досить показовий епіграф: спочатку подає уривки з поезій М. Рильського та Є. Маланюка, а на завершення – фразу з оповідання Хвильового “На глухій шляху”. “А це nota bene до моєї віри – велика істина землі: сонце підводиться на сході”. У самому тексті Косач послідовно відкидає високу традицію сучасної йому неокласики (“Ім любо креслить од нудьги / Безжурні, дзвінки триолети”) та історіософічні пошуки “вісниківців” (“І Perezорювать майбутнє / Вінками помертвілих літер”) [7, 178]. Натомість в основній частині поеми висловлює своє захоплення романтикою “буряної весни” (революції), патетично звеличує “могутню, грізну і нову епоху”, в якій пощастило жити, а також віщує появу її співців – палких “огневомовних бардів”. У прозі письменника ця в чомусь програмна настанова реалізовувалася показом героїки протистояння старого і нового (постреволюційного) світів, змалюванням узагальнених, сильних характерів у нетипових обставинах, пристрасним “бойовим” словом. Варто сказати, що крім ідейного рівня, вплив автора “Синіх етюдів” відчутний і на рівні поетики жанру, стилю, сюжетно-композиційної структури.

Опікуючись мистецькою долею талановитого прозаїка, котрий поділяв позитивне ставлення до культурно-громадського життя в УРСР, редакція “Нових шляхів” улітку 1931 року видає першу книжку Ю. Косача – “Чорна пані”. (Це була невелика збірка із п'яти оповідань, чотири з яких раніше публікувалися в журналі). А всього через кілька місяців з ініціативи самого письменника майже дворічна плідна співпраця із цим виданням несподівано припиняється.

Вихід Ю. Косача з табору “новошляхівців” викликає не менше запитань, аніж його входження туди 1929 року. Сам він пояснить цей розрив у відкритому листі від 13.XI.31, надісланому з Варшави до паризького часопису “Тризуб”.

У заяві (так означає її автор) говориться: “Стверджую, що моя співпраця в місячнику “Нові шляхи” не була засвідченням якогось політичного наставлення, маючи виключно літературний характер із застереженням повної ідеологічної незалежності. Однак з уваги на лінію редакції у напрямі механічного сприйняття і попутницького пристосування до совітської дійсності, з чим я суб’єктивно, як патріот-українець і емігрант, погодитися не міг, а впливати на зміну лінії редагування не мав змоги, я перестав бути співробітником згаданого журналу” [6, 14].

Однак зв’язки Ю. Косача із прорадянським рухом, як слід би було очікувати після подібних заяв, не обірвалися, а лише перейшли в іншу площину. Не в останню чергу такий стан речей визначали його добрі взаємини з А. Крушельницьким. Іще до листопадової публікації в “Тризубі” Косач пише до нього дружнього листа, в якому викладає основну причину, що змушує призупинити співпрацю. “З прикрістю мушу сповістити Вас про моє вибуття із числа співробітників вашого цінного журналу. *Специфічна нашої загумінкової дійсності риса приклеювання політичних ярликів письменників відбилася на мені, якраз коли моє соціальне положення не є таке, щоб можна було не оглядатися на оточення* (курсив мій. – Р. С.). Маю надію зустрінутись з Вами в кращих обставинах. Остаю з незмінною й глибокою повагою” [14, арк. 18]. Зрозуміло, що те особливе соціальне становище, на яке посилається автор, – це тогочасне перебування під слідством дефензиви. Намагаючись, бодай позірно, реабілітуватися в очах правосуддя, він і припиняє зв’язок із “Новими шляхами”, про що, до речі, слідству було відомо. (Серед матеріалів судової справи письменника зберігається виписка із “Тризуба” з відповідною заявою). Слід іще сказати, що польська поліція і націоналістичні й комуністичні рухи трактувала однаково негативно – як сепаратистські й антидержавні. А щодо кращих обставин для зустрічі з А. Крушельницьким, то вони склалися вже влітку 1933 року, коли Косач перебував у відносній безпеці – на території Чехословаччини. Саме звідти він поновлює стосунки зі своїм, за його ж означенням, “політично-літературним керманічем”, підтверджуючи й незмінну прихильність обраному 1929 року шляхові, оскільки “завжди і всюди визнавав Вашу лінію правильною” [14, арк. 14]. Також пропонує послуги письменника й оглядача культурного процесу в УРСР, адже це “в зв’язку з криками донцових і маланюків про повне завмертя літературного життя й “дезукраїнізацію” дуже потрібне. Там життя кипить, тільки не так як би їм того хотілося” [14, арк. 15].

Але зовсім по-іншому на той час складалася ситуація з діяльністю культурно-політичних радянофільських осередків у Галичині й на Волині. Одна за одною хвилі репресій і великий голодомор на Східній Україні відкрили справжнє обличчя комуністичного режиму, через що на заході України ліва ідея зазнала майже цілковитої поразки. Масово втрачаючи підтримку людей, закриваються видавництва й часописи, згортають діяльність відповідні партії й громадські організації. 1932 року припиняють існування “Нові шляхи”, а журнал “Критика”, котрий очолив А. Крушельницький, вийшов у світ лише чотирма числами 1933 року. Ю. Косач, який розраховував на подальшу співпрацю із цим виданням, теж виявляв неабияку стурбованість непростим становищем. “Це справа поважніша, це справа в декого життя й смерті. Оскільки це ліквідація руху взагалі – лишається тільки слідом Хвильового, оскільки це провокація й нікчемна робота засилля кліки – боротися” [14, арк. 14]. Однак долучатися до боротьби він усе ж таки не став: не виїхав, як А. Крушельницький та його сини, до УРСР, не пішов у підпілля, як С. Тудор чи Я. Галан. Ю. Косач, як і багато інших колишніх прихильників прорадянського руху з числа творчої інтелігенції, зосередився на мистецькій праці.

Після того як 1933 року Ю. Косач залишив батьківщину й утратив зв'язки із групою радянофілів, його громадська діяльність і науково-мистецька праця надалі визначалися переважно особистими (суб'єктивними) поглядами й потребами, суттєво не узалежнюючись від якоїсь ідеологічної доктрини, політичної або творчої організації. Але для Косача, як і для інших письменників-емігрантів, надзвичайно важливо було мати постійний контакт із культурним середовищем України, бодай опосередковано, за допомогою друкованого слова, почуватися інтегрованим у нього. Після відходу в історію яскравого періоду “Розстріляного відродження” і тривалого, майже у чверть століття, колапсу мистецтва в УРСР найпотужнішим осередком національної культури стають західні терени країни, а власне їхня столиця – величний і древній Львів. Особливо близьким це місто було і для Косача, адже саме тут довелося здобувати гімназійну освіту, починати громадську і творчу діяльність.

Початок 30-х років у культурному житті Львова позначився важливими змінами. Після занепаду прорадянського руху на Західній Україні провідною ідейною (ідеологічною) течією, пов'язаною з політичною доктриною, залишається тільки “інтегральний націоналізм” групи “Вістника” (колишнього “ЛНВ”) на чолі з незмінним Д. Донцовим. Однак культивована ним концепція нового мистецтва – тенденційна, з акцентом на культі “чину”, перетворення світу силою небагатьох вибраних в ім'я високих цілей, пафосом величі й трагізму, що цю боротьбу супроводжує, – не стала все ж панівною. Альтернативою творчій платформі “вісниківців” була система поглядів, пропагована представниками двох інших, теж достатньо впливових літературних напрямків. Прихильники першого з них, “ліберально-демократичного”, гуртувалися спочатку довкола квартальника “Ми”, а згодом львівського двотижневика “Назустріч”. Автори цих видань намагалися пропонувати читачеві твори не лише належного ідейного звучання, а й художнього рівня, за яким і вимагали оцінювати літературне явище. Наголошувалося й на тому, що світогляд письменника не має вирішального значення, а тому не повинен впливати на сприйняття його доробку. А з Європи слід брати не лише культ переможця, ірраціональної волі та енергії, тобто “сили”, а й, що набагато важливіше, культ “краси” як естетичної категорії і шкали ціннісних орієнтацій.

Саме цей, по суті, ключовий пункт програми лібералів критикували не лише “вісниківці”, а й прибічники іншого “національно-релігійного” (католицького) угруповання, центральним часописом якого був львівський журнал “Дзвони”. Якщо необхідність прозахідних культурницьких орієнтацій ідеологи цієї групи ще готові були визнати, то вимога абсолютної свободи авторського “Я” безкомпромісно відкидалася. Адже це, на їхню думку, неухильно призведе до недопустимого поширення теорії “мистецтва для мистецтва” – недоцільної й навіть шкідливої для “бездержавного народу” (В. Пачовський). Тому літератор, якщо він прагне написати справді вартісний твір, має керуватися/надихатися “вічними” морально-етичними (християнськими) концепціями й цінностями, а також, урахувавши українські реалії, спиратися на здоровий національний консерватизм.

Серйозні розбіжності в програмних засадах таких різних угруповань часто приводили до дискусій, а інколи гострої полеміки, як на сторінках “підконтрольних” видань, так і у відкритих диспутах. Активне обстоювання прибічниками того чи того напрямку власних позицій і різке заперечення переконань супротивників значною мірою сприяло усталенню “містечкових” поглядів на сучасне письменство, що проявлялося в баченні можливостей його розвою як прерогативи своєї групи. І хоча приналежність до “монополії” не вважалася необхідною умовою для початку кар'єри молодого автора, членство

в ній значно полегшувало його шлях до читача. Однак були в той час митці, зазвичай уже з певним досвідом і репутацією, які прагнули залишитись у цій ситуації найменш залежними.

Саме так після розпаду групи “Нових шляхів” намагався позиціонувати себе і Ю. Косач. 1933 року він почав, хоча й не дуже активну, співпрацю з виданнями, близькими до націоналістичного кола, – “Самостійна думка” й “Українське слово” (1933–1934). Оприлюднені в названих часописах художні твори Косача порівняно з доробком періоду “новошляхівства” зазнали змін лише в черговій ідеологічній переакцентації з інтернаціонального на національне. Цікавішою і продуктивнішою виглядає творчість Ю. Косача, зорієнтована на засади ліберального напрямку, співпрацювати з провідними журналами якого він почав майже одночасно з виступами в націоналістичній періодиці. Зокрема, восени 1933 року його оповідання “Остання атака” відкриває розділ прози в дебютному числі варшавського квартальника “Ми”. Прізвище Косача зустрічається й із-поміж тих, хто погодився ввійти до літературного угруповання “Ми”. Його учасники довгий період гуртувалися довкола видавництва “Варяг”, створеного колишніми членами “Танка”. Організаторам вдалося залучити до своїх лав не лише тих, хто проживав у Варшаві, а й українських митців з інших європейських міст, а також Західної України: Б.-І. Антонича, Л. Мосендза, М. Рудницького, О. Телігу. 1934 рік позначився й поверненням Ю. Косача на сторінки львівської періодики. Спочатку це було оповідання “Транспорт на схід” у журналі “Дажбог”, а пізніше – публікація в “Назустріч” як нагорода за перше місце в оголошеному редакцією “Конкурсі новели з сюжетом”. “Змія” – твір-переможець на тему з українського минулого – був поданий з ілюстраціями С. Гординського й анонсом, у якому йшлося про однакостайність членів журі у виборі саме цього номінанта з-поміж 52-х учасників.

Порівняно з ранніми спробами твори Косача, подані до часописів “Ми” і “Назустріч”, написані на якісно вищому художньому рівні. Це виявилось не лише в досконалішій, сказати б, технічній майстерності, пов’язаній із набутим досвідом, а й у суттєвому візноманітненні проблемно-тематичного та формального спектрів. Поряд із поширеними тоді “патріотично-популярними писаннями” для загалу (С. Гординський) письменникові вдаються й цілком оригінальні, справді мистецькі речі. Усвідомлення Косачем продуктивних змін у власній творчості засвідчує один із його листів, датований липнем 1933. Окреслюючи свої перспективи, він, зокрема, завважує, що хотів би “вже скінчити перший період літпраці... – романтично-імпресіоністичний”, і додає: “Який буде дальший – побачимо” [14, арк. 15]. А зусилля письменника з оновлення свого мистецького стилю найвиразніше проявилися розширенням й ускладненням ідейно-тематичної структури художнього викладу. Тепер автор прагне показувати не лише героїчну “чисту” боротьбу, акцію, спрямовану на здобуття свободи для загалу незламними (ідеалізованими) борцями, а й життя звичайної окремої людини з усіма її внутрішніми психологічними колізіями та суперечностями.

Напрочуд успішним виявився для Ю. Косача 1934 рік. Це засвідчують не лише виступи в періодиці, а й вихід його книжок у Львові. Зокрема, тут слід назвати перший прозовий твір автора у великому жанрі – історичну повість про декабристів “Сонце в Чигирині”, а також прем’єрну, присвячену М. Хвильовому, збірку поезій “Черлень”. Саме за ці два видання 1935 року Косача було нагороджено другою премією львівського “Товариства письменників і журналістів імені І. Франка (ТОПІЖ)”. У міжвоєнній вона вважалася найпрестижнішою мистецькою нагородою на Західній Україні та еміграції і вручалася на початку кожного року. І хоча присудження другого місця

викликало невдоволення в націоналістичних колах, представники католицького й ліберального напрямів уважали цілком заслуженою таку тріаду лауреатів 1934 року: I. У. Самчук (“Куди тече та річка”); II. Ю. Косач (“Сонце в Чигирині”, “Черлень”); III. Б.-І. Антонич (“Три перстені”).

Цікаво, що сам Косач власні зусилля в царині поезії оцінював доволі скептично. “Вірші мої кепські. Я їх писав завжди лише для себе, у записнику, захоплений, закоханий, остовпілий, без правил поетики. Якби не Святослав Гординський, може, не гуляв я зовсім у саді поезії. Прозою можна більше сказати, як віршем, волю читати вірші, ніж писати їх самому” [8, 3]. Однак міжвоєнні літературні оглядачі загалом позитивно сприйняли здобутки Косача-поета. (1936 року в паризькому видавництві “Лесин дім” побачила світ друга його невелика збірка з посвятою дружині “Мить з Майстром”).

Тодішня критика художню еволюцію Косача-лірика намагалася відстежувати крізь призму його громадсько-політичних переконань. Зокрема, С. Гординський, рецензуючи “Черлень”, наче застерігає читача: “Косач перейшов великі ідеологічні злами, заторкаючи за такі крайності як “пролетарський” поет і поет “України войовничої”, а отже, “розвиток Косача-письменника йшов паралельно із його ідеологічним розвитком” [1, 2]. Світоглядною переорієнтацією митця критик схильний пояснювати й появу “бунтарського, індивідуалістичного” типу ліричного героя, що прийшов на зміну також героїчній, однак усе ж підпорядкованій “рухам суспільності” людині (сформованій під впливом марксистської ідеології). Послідовним і впевненим, на прикладі цієї збірки, бачить критик і шлях Косача до вершин майстерності. Першою сходинкою, на його думку, слід уважати “волинський” період, виразно позначений революційною романтикою Хвильового та простотою й мелодійністю архітектоники; наступний, “празький” етап вирізняється ускладненістю як форми, так і змісту, сугестивна описовість поступається місцем філософським роздумам; і, нарешті, у Парижі остаточно формується ліричний хист Ю. Косача з виразним тяжінням до гармонійного поєднання “високої” естетики і впізнаваних реалій сьогодення [1, 3].

Майже аналогічне сприйняття “Черлені” пропонує і критичний огляд журналу “Дзвони”. Як і С. Гординський, рецензент, що заховався за криптонімом Т. Р., намагається окреслити ідеологічне кредо поета, щоб потім спрогнозувати подальші зміни в його творчості. “Розвиток Косача як людини йде, мабуть, у напрямку від комунізму до націоналізму. Не виключено, що той розвиток піде ще далі і найде врешті в Правді керму (напрямок. – Р. С.) свого життя і поезії” [11, 57]. (Під Правдою розуміється посилення християнської етики та естетики як складників світогляду митця, чому об’єктивно відповідали деякі вірші). Найважливішим, за спостереженнями Т. Р., є останній етап саморозвитку поета, на якому нарешті починає формуватися його стиль – опертий на високі національні традиції й оригінальне особисте світовідчуття, хоча й позбавлений чіткого ідейного стрижня.

Ідейно-формальну еволюцію лірики Ю. Косача можна співвіднести також і з його прозовим доробком тих років. Але слід завважити, що поступальність ускладнення, урізноманітнення, зрештою, “модернізації” тексту не стала все ж у цьому жанрі домінуючою. І в другій половині 30-х, і в 50–70-х роках у письменника з’являтиметься чимало творів раннього “романтико-імпресіоністичного” стилю. Також у повістях та оповіданнях, написаних, починаючи з 1934 року, майже не проявилися філософсько-релігійні шукання Косача-поета. Це, імовірно, пояснюється своєрідною трансформацією самої ідеї Творця, що була віднайдена і яскраво увиразнена у віршах. Адже поетичне сприйняття й трактування Бога як заступника гордої й сильної людини,

цілковито відданої боротьбі із собою і світом, у прозі (якою “можна більше сказати”) транспонується в об’єктивний показ цієї боротьби в реальних чи вигаданих подіях та постатях. Тож осмислення героїчного минулого і сучасного України стало для письменника пріоритетом подальшої праці. Закономірно й те, що його наступні дві книжки цілком відповідають цій настанові.

На відміну від “Сонця в Чигирині”, повість 1936 року “Дивимось в очі смерті” була присвячена подіям сучасного письменникові життя. У творі йдеться про збройне україно-польське протистояння на так званих північних землях. Написана на основі реальних фактів (діяльність осередків УВО) автором-емігрантом та ще й засудженим за “антидержавну” діяльність, повість, вочевидь, мала би проблеми з польською цензурою, а тому і з’явилася в паризькому видавництві “Лесин дім”.

Уже говорилося, що тема національно-визвольних змагань періоду між двома світовими війнами була для Ю. Косача, особливо на початку літературного шляху, однією з магістральних. Однак і пізніше, уже утвердившись як майстер популярного “воєнно-патріотичного” жанру, він продовжував активно в ньому працювати. Таку сталість художніх уподобань було б надмірним спрощенням пояснювати лише невибагливістю і простотою написання, за словами самого письменника, “сюжетно-цукеркових новел” та наявністю видавничого замовлення. Важливе значення, як видається, тут посідає особистий досвід участі в політичній боротьбі і сформовані в ній власні погляди та оцінки, а отже, і закономірне прагнення актуалізувати їх у суспільстві. Зокрема, чи не найпосутнішою інтенцією або, сказати б, загальним завданням Косачевої прози стало намагання оприятити за допомогою мистецтва “ідеальну”, суголосну добі особистість, здатну відповісти на суворі виклики світу. Це підтверджує і збірка його малої прози “Тринадцята Чота” (1937), у якій також уміщено чимало історій з емігрантського життя, де героями виступають українські політичні біженці та заробітчани, що тимчасово або на постійно оселилися і працюють на фермах Чехословаччини, заводах Франції, шахтах Німеччини. Багато таких оповідань увійшло й до збірки письменника “Клубок Аріядни” (1937). Про діяльність української політичної організації, власне, її нелегального паризького осередку, розповідає повість “Чад”, що з’явилася 1937 року в бібліотеці “Діла”.

Головне в цьому “емігрантському контексті” для Косача – засвідчити високий рівень національної ідентичності українців в інокультурному середовищі, підкреслити їхнє свідоме прагнення й поза межами поневоленої батьківщини діяльно працювати на відновлення її державницького статусу. Як правило, у цих творах автор не надто ускладнює сюжет, найчастіше розгортаючи його у формі спогадів чи роздумів колишніх учасників визвольних змагань. А інколи він показує і своєрідне продовження цієї боротьби, незмінно акцентуючи на її перманентному характері, що в умовах чужини набирає форм підпільної підготовки військово-політичних акцій та відстоювання інтересів власної країни перед іноземними урядами.

Попри невисоку оцінку критики, твори Косача з “емігрантського побуту” цікавили читача, приваблюючи найперше новизною й актуальністю тематики. Адже письменник намагався не лише змалювати об’єктивну картину життя своїх співвітчизників в інших країнах, а й дати уявлення про географічні, політичні, економічні реалії та, що теж важливо, соціальну структуру західного суспільства між двома світовими війнами. Пізніше Ю. Косач так згадуватиме про свою тодішню літературну працю: “На шляхах сторожкої Європи перед 1939 роком... зустрічались мені чорнороби, шахтарі, балетниці, каналії, сноби, терористи, пророки... – всяка людська черва й неземна мрія. Так повстали

новелі друковані (“Клубок Аріядни”, “Тринадцята Чота”) й недруковані, роман “Чад” – книга писана кострубато, розкуйовджено, але щиро в одній каварні в Латинському кварталі” [8, 3].

Одним із найбільших успіхів Косача-прозаїка в період міжвоєннтя стала “Чарівна Україна” – четверта його книжка 1937 року. На відміну від солідних за обсягом “Тринадцятої Чоти” (17) та “Клубка Аріядни” (12 оповідань), вона містила усього чотири твори. Порівняно з попередніми ця збірка й концептуально виглядає структурованішою. “Вечір у Розумовського”, “Молодість Савича” та “Учта Климентія” на історичному матеріалі розкривають малознані факти біографії відомих українців. А в заголовному оповіданні розглянуто обернено протилежну ситуацію – перебування європейця в Україні часів громадянської війни 1918 року.

У “Чарівній Україні” найповніше виявилася й свідомо авторська настанова на творення “модерної” художньо якісної літератури. Зусилля Косача в цьому плані резонують із настійно пропагованою, особливо ліберальною критикою, потребою, навіть вимогою, орієнтації на кращі мистецькі здобутки Заходу. Адже, як із прикрістю зауважував Й. Калинів, невдовзі може настати “час, коли буденний читач, що протягом довгих років мусив рівнятися на сурми української літературної патріотики, нарешті відкриє буденну європейську літературу й прирівняє її до своєї рідної. Боюся, що наші видавці перекинуться тоді на переклади” [5, 176]. Очевидно, що об’єктивну необхідність “європеїзації” усвідомлював і Ю. Косач. Але своє становище українського письменника, якому довелося (чи пощастило) жити в Західній Європі періоду її чи не найбільшого у ХХ столітті культурного розвою, він не звів лише до безоглядного учнівства й улягання авторитетам. У кращих оповіданнях, повістях та віршах Косач намагався йти оптимальним за цих умов шляхом: нові зміст і форму художнього твору “вибудовуючи” не лише на запозичених (європейських), а й на питоми національних традиціях і канонах.

“Чарівна Україна” стала помітним явищем тогочасного літературного процесу ще і як перший випуск авторської серії “історичних оповідань”, що її започаткували “Дзвони”. За неї письменника було відзначено другою премією Українського Католицького Союзу (УКС) за 1937 рік (як і Г. Журбу за повість “Революція іде”). Переможцем у головній номінації, на яку зазвичай могли претендувати лише католики, тоді вперше проголошено Наталену Королеву (повість “Сон тіні”), а третім став Юрій Клен – автор поеми “Прокляті роки”. Премія УКСу – не єдине громадське визнання мистецької праці Ю. Косача: за рішенням ради журі ТОПІЖу три прозові збірки письменника – “Тринадцята Чота”, “Клубок Аріядни” та “Чарівна Україна” – були одноставно названі найкращими художніми творами, виданими в 1937 році. (Друге місце посіла науково-популярна розвідка І. Борщака “Наполеон і Україна”, третє – книжка віршів Н. Лівичкої-Холодної “Сім літер”).

1937 року на новозаснованому конкурсі творів сценічного мистецтва, організованому під егідою ТОПІЖу, перша драма Ю. Косача – романтична комедія “Кирка з Льолею” – також отримала найвищу нагороду. Ця історична п’єса, написана в сатиричному, з елементами пародії, ключі й за жанром близька до *commedia dell’arte*, була невдовзі надіслана письменником керівникові відомого львівського театру ім. І. Котляревського. Твір настільки сподобався В. Блавацькому, що він негайно включив його до репертуару трупи й почав особисто готувати виставу, успішно показану наприкінці жовтня 1938 року. І хоча авторський текст ніколи повністю не публікувався, усе ж “Кирку з Льолею” варто визнати вдалим початком шляху Косача-драматурга, доробок якого в цьому жанрі згодом налічуватиме близько тридцяти прозових і віршованих п’єс.

Та безперечний успіх книжок письменника, виданих у 1937 році, зокрема їхню ідейно-художню вартість, усе ж було поставлено під сумнів. У травневому числі журналу "Вістник" за 1938 рік з'явилася стаття-рецензія, присвячена прозовому доробкові Косача цього періоду. У ній докладно розглянуто три книжки (окрім "Тринадцятої Чоти"), опубліковані 1937 року, і коротко одну повість – "Глухівська пані", що вийшла на початку 1938-го. У першій частині огляду під іронічною назвою "Золоті думки" наводяться без жодних коментарів вихоплені з контексту фрази з "Чарівної України" та "Чаду". Цитати, що подаються доволі розлого (майже на шести сторінках), нерідко набувають двозначного, навіть провокативного сенсу. А через 25 сторінок у розділі "Бібліографія" вміщено саму рецензію, автор якої – Д. Донцов – підписався криптонімом Р. О. Починає він свої міркування нейтральним коментарем щодо "дуже доброї преси", яку має у Львові Ю. Косач, і, вочевидь, провокативним запитанням: "Чи сей автор – в тут зазначених творах – дійсно несе нашій громаді щось позитивне і вартісне під оглядом мистецьким та ідеологічним?" [9, 393]. Далі Донцов послідовно переконує, що насправді письменник нічого "вартісного" громаді не дає, а навпаки – потурає низьким смакам і викривлює справжню людську мораль. Немає потреби наводити всі гострі, а подекуди просто образливі й несправедливі твердження рецензента, але слід означити висновок, якого він доходить. Зокрема, на його думку, "нехлюйність "моралі", нехлюйність стилю і нехлюйність концепції – разом з розпливчасто-малоросійсько-федеративним патріотизмом, – ось що характеризує автора обговорюваних тут книжок" [9, 395], адже йому "насамперед бракує того, без чого нема ніколи дійсного письменника, – бракує оригінальної індивідуальності... якраз тому – стрівся він з такою загальною апробатою нашої хаотично думаючої інтелігенції" [9, 397]. Саме від цієї "нестійкої" інтелігенції, якою, на переконання Д. Донцова, були представники ліберального й католицького напрямів, він і отримав цілком виважену відповідь.

Найоперативніше відреагувала редакція "Дзвонів", умістивши вже у зведеному квітнево-травневому числі однозначне заперечення гострого виступу "Вістника". Ця невелика стаття, також побудована за принципом протиставлення, була подана в оглядовому розділі "З преси і журналів". Вона становить собою до певної міри порівняльний аналіз: спочатку цитуються уривки із творів Ю. Косача й "зауваги" на них, висловлені Р. О., потім – позитивні відгуки на ці ж твори інших критиків, дібрані з різних часописів. Підсумовуючи свою компіляцію, автор упевнено викриває безпідставність більшості звинувачень, і зокрема найабсурднішого з них – у нібито свідомому "російському патріотизмі" прозаїка. А ймовірну причину ворожого ставлення до нього з боку головного націоналістичного видання редакція "Дзвонів" убачала в зіпсованих особистих стосунках між Ю. Косачем та Д. Донцовим; адже останній, "як відомо, боїться конкурентів", окрім того, ще й "відплачує" в такий спосіб своєму колишньому співробітникові за те, що той 1929 року залишив "ЛНВ" і згодом не захотів повернутися [4, 206]. Невдовзі до "дискусії" долучилася й редакція часопису "Назустріч". Головним аргументом цієї сторони стало трактування всієї ситуації як насамперед літературознавчого непорозуміння, тобто професійної некомпетентності, нездатності критики оцінити художнє явище справді високого мистецького рівня. Наслідком спрощеного, "соціологічного" підходу й стали тенденційні висновки редактора "Вістника" [див.: 12].

Не побачив Д. Донцов ознак справжнього натхнення та розуміння історичної епохи й в останній, виданій у міжвоєнний, книжці Ю. Косача – "Глухівська пані". Та й загалом, цю повість, опубліковану у видавництві "Академія" як другий том авторської серії оповідань на теми з минулого, критика майже не

помітила. 1938 рік видався для Ю. Косача не таким вдалим на окремі книжкові видання, як 1937-й, хоча він і продовжував інтенсивно працювати. У періодиці з'являлася його поезія і проза, опубліковано також уривок із комедії “Кирка з Льолею” – “У міському суді”. У 7/8 числі “Дзвонів” були надруковані перекладені Косачем вірші й поема іспанського філософа й письменника М. де Унамуно та науково-популярна стаття про нього, а в “Назустріч” – поетичні твори французів П. Морана та П. Клоделя, а також відгук на смерть Г. д’Аннунціо. У цьому ж виданні з’явилися і дві теоретичні праці Ю. Косача “До проблеми історичної повісті” та “Документ чи література?”, у яких з урахуванням особистого досвіду й узагальнених надбань західноєвропейського мистецтва слова було викладено його розуміння концептуальних засад розвитку історичної прози.

Публіцистична сторінка діяльності Ю. Косача найяскравіше репрезентована в публікаціях 1939 року – періоду співпраці з берлінським журналом “Нація в поході”. Так, уже друге число часопису за вказаний рік відкривалося його полум’яним виступом “В Карпатській Україні ллється кров!”, поданим на захист новопроголошеної держави Карпатська Україна, територію якої окупували угорські війська. Непростим взаєминам зі східним (Росія) та західним (Польща) сусідами присвячено й деякі інші статті, як-от: “Відбудова Кодака”, “Привиди малоросіяництва й дійсність українства”, “До проблеми імперіяльного комплексу Росії”. Зазначені праці становили собою оригінальне поєднання глибоких історичних паралелей з аналізом сучасної політичної ситуації. У цьому ж виданні вийшов і останній художній твір письменника 30-х років – оповідання “Марш Паскевича-Ериванського (1849)”.

Співпрацею із “Нацією в поході” – виданням за напрямом виразно націоналістичним – завершується літературна та громадська діяльність Ю. Косача доби міжвоєнної, розпочата 1925 року в пластівському “Молодому житті”. Ці п’ятнадцять років у біографії письменника виявилися складним періодом. Захоплення політичною та просвітницькою діяльністю, що припало на студентські роки, завершилося драматично – арештами, ув’язненнями, судом. А подальші переслідування окупаційною владою змусили його взагалі залишити батьківщину. Проте цей несподіваний поворот Косачевої долі дав українській культурі талановитого літератора.

У добу міжвоєнної Ю. Косач, по суті, і сформувався як митець, що пройшов непростий шлях становлення й розвитку. Рано розпочавши творчу діяльність, він наполегливо шукав свого місця в літературі. Позначені печаттю учнівства, розповіді про пластунів та різножанрові виступи в студентській періодиці не викликали особливого резонансу. Перший же серйозний успіх Косачеві принесли оповідання про героїчні події 1918–1920 років на рідній Волині. Нещодавні національно-визвольні змагання, а також сучасний йому етап боротьби українців за незалежність стають магістральними темами для молодого письменника. А вимушений від’їзд за кордон урізноманітнює його доробок ще й оповіданнями з життя вітчизняної еміграції. Однак досить швидко Ю. Косач усвідомлює перехідний характер “романтико-імпресіоністичного” періоду своєї творчості, а тому починає випробовувати себе в інших жанрових та стильових напрямках. І справді – визнання критики та читачів йому приносять твори якісно іншого художнього рівня, насамперед поезія та проза. Саме такі книжки й були відзначені престижними нагородами журналу “Назустріч”, преміями ТОПІЖУ, УКСу. А загалом у Косача, окрім численних публікацій у періодиці, за неповних 8 років вийшло 10 окремих видань. І це заледве третина від усього написаного цим самобутнім письменником. Адже будуть іще надзвичайно плідні для нього 1940-ві роки, у яких літератор остаточно утвердиться як модерний інтелектуальний прозаїк (повість “Еней та життя інших” (1946)) та

історичний белетрист (роман-диалогія “День гніву” (1948)), а також успішний драматург, автор таких популярних п’єс, як “Облога” (1943), “Ворог” (1946), “Ордер” (1948). Здивує Ю. Косач і в останнє десятиліття свого життя, коли у США один за одним із-під пера хворого, усіма забутого письменника вийдуть три надзвичайно оригінальні романи: “Сузір’я Лебедя” (1983), “Володарка Понтиди” (1987) та “Чортівська скеля” (1988).

На жаль, і про це теж потрібно сказати, “дивуватиме” Ю. Косач і своїм особистим життям, і суперечливими громадсько-політичними вчинками, що не завжди позитивно впливатимуть на його творчість. Але докладна розмова про це ще попереду.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гординський С. Чотири реторти лірики // *Назустріч*. – 1935. – № 2. – С. 2.
2. ДАВО у м. Луцьку, Ф. № 191, оп. 1, спр. 205, Арк. 1–471.
3. ДАВО у м. Луцьку, Ф. № 35, оп. 9, спр. 588, Арк. 108.
4. *З преси і журналів // Дзвони*. – 1938. – № 4–5. – С. 204–206.
5. *Калинів Й. Лицем до життя // Ми*. – 1934. – № 2. – С. 175–183.
6. *Косач Ю. Лист до редакції // Тризуб*. – 1931. – 29 листопада. – С. 14.
7. *Косач Ю. Лист недавнім друзям // Нові шляхи*. – 1929. – № 6. – С. 177–179.
8. *Косач Ю. Про себе // Наші дні*. – 1942. – Листопад. – С. 3.
9. *Р. О. Бібліографія // Вістник*. – 1938. – № 5. – С. 393–397.
10. *Рудницький М. Європа і ми // Ми*. – 1933. – № 1. – С. 97–106.
11. *Т. Р. Рецензія // Дзвони*. – 1935. – № 1. – С. 54–57.
12. *Хроніка // Назустріч*. – 1938. – № 9. – С. 6.
13. ЦДА у м. Львові, Ф. № 311, оп. 1, спр. 10, Арк. 45–47.
14. ЦДА у м. Львові, Ф. № 361, оп. 1, спр. 90, Арк. 1–23.

Ростислав Радишевський

“НА ВАРТІ НАЦІЇ” З ЮРІЄМ КОСАЧЕМ

У статті йдеться про основні засади історизму романістики й літературно-критичної спадщини Юрія Косача. Зокрема, більш детально проаналізована його праця “На варті нації”, а так само статті про О.Ольжича та М.Куліша, які в повному обсязі подані на сторінках часопису з метою привернення уваги читача до літературно-критичного доробку письменника.

Ключові слова: творчий націоналізм, неоготична поезія О. Ольжича, сюрреалістичність драматургії М. Куліша.

Rostyslav Radyshevsky. “On the watch of nation” with Yuriy Kosach

The paper outlines the principles of historicism which form the basis of Yuriy Kosach's novels and literary criticism. The present analysis is centred on the writer's article “On the watch of nation” as well as on his essays about O.Olzhych and M.Kulich; the latter are reprinted here in order to draw the reader's attention to Yuriy Kosach's role as a literary critic.

Key words: creative nationalism, neogothic poetry of O.Olzhych, surrealist nature of the plays by M.Kulich.

Юрій Косач (1909–1990) – представник славетного роду Драгоманових-Косачів, багатогранна високоінтелектуальна особистість. Він не лише видатний прозаїк, а й поет, і драматург, і літературний критик, і публіцист, і перекладач. Юрій Косач належить до новаторських митців української материкової (міжвоєнного періоду) та еміграційної літератури. Більшість його творів були опубліковані за кордоном, і вони практично недоступні широкій читацькій аудиторії. У радянські часи надруковано лише кілька збірок, які не суперечили жорсткій ідеології режиму, а в наш час перевидано “Еней і життя інших”, “Рубікон Хмельницького”, “Сонце в Чигирині”.